

Kritik mot Polismyndigheten i Skåne för hanteringen av en begäran om handräckning i ett LVU-ärende

---

Beslutet i korthet: Socialtjänsten begärde att polisen skulle lämna biträde med handräckning i ett LVU-ärende. Handräckningen gällde en 15-årig pojke som skulle föras till ett ungdomshem med anledning av ett beslut om omedelbart omhändertagande. Socialtjänstens uppfattning var att detta behövde ske snarast möjligt, med hjälp av polis. Polismyndigheten i Skåne gjorde en materiell prövning av socialtjänstens bedömning av behovet av polishjälp, vilket fick till följd att omhändertagandet av pojken fördröjdes.

I beslutet uttalas att det inte är polismyndighetens sak att ta ställning till behovet av en begärd handräckning. När de formella förutsättningarna är uppfyllda ska polismyndigheten godkänna och genomföra handräckningen.

Polismyndigheten i Skåne kritiserar för sin hantering av ärendet.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA, ordförande i Barn- och utbildningsnämnden i Sölvesborgs kommun, klagomål mot Polismyndigheten i Skåne. Följande framgick.

Torsdagen 28 februari 2013 fattades beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) av en pojke född 1997, boende i Blekinge. Pojken hade en dokumenterat psykosocial problematik och ett drogmissbruk. Han hade varit borta från sitt hem i flera dagar. Pojkens far var mycket orolig för sonens hälsa och det fanns ett stort behov av att pojken snabbt kom under behandling. Nämnden begärde därför handräckning av polisen för att föra pojken till ett ungdomshem.

Begäran om handräckning skickades till Polismyndigheten i Blekinge län. Till följd av ett samarbete mellan Polismyndigheten i Blekinge län och Polismyndigheten i Skåne var det dock Polismyndigheten i Skåne, vakthavande befäl i Malmö, som fattade beslut i frågan om verkställighet av begäran om handräckning.

På eftermiddagen torsdagen den 28 februari 2013 kontaktades AA av Polismyndigheten i Blekinge län som bekräftade att begäran om handräckning skulle verkställas när det blivit känt var pojken befann sig.

Lördagen den 2 mars 2013 kontaktades AA återigen av Polismyndigheten i Blekinge län, som uppgav att pojken fanns hos sin far och att handräkningsbegäran inte längre var giltig då pojken hade återfunnits. Myndigheten uppgav även att begäran, efter beslut av vakthavande befäl i Malmö, inte skulle verkställas. Vid fortsatta kontakter samma dag framförde vakthavande befäl vid Polismyndigheten i Skåne att man inte hade för avsikt att verkställa handräkningsbegäran och att det inte var en polisiär uppgift. AA uppgav då att socialtjänsten hade bedömt att det kunde uppstå våldsamma situationer som dess personal inte hade kompetens och befogenhet att hantera.

Utredning

Polismyndigheten i Blekinge län och Polismyndigheten i Skåne anmodades att yttra sig. AA fick därefter tillfälle att kommentera myndigheternas yttranden.

Polismyndigheten i Blekinge län

Polismyndigheten yttrade sig genom polismästaren BB. I yttrandet framgick följande om handläggningen.

Begäran om handräckning kom in torsdagen den 28 februari 2013. Pojken hade avvikit från hemmet och det fanns inte någon bekräftad vistelseadress. Det inre befälet biföll begäran om handräckning och efterlyste pojken.

Fredagen den 1 mars 2013 fick polismyndigheten ett tips om var pojken kunde befinna sig. Nästa dag, innan någon kontroll hade hunnit göras på den angivna adressen, ringde pojkens far till polisens ledningscentral och berättade att sonen befann sig hemma hos honom. Efter instruktioner från vakthavande befäl i Skåne uppmanade inre befäl i Blekinge fadern att lämna sina uppgifter till socialtjänsten i stället för till polisen.

Nämndens ordförande, AA, ringde inre befäl i Blekinge och poängterade vikten av att handräckningen genomfördes och att pojken kördes till ungdomshemmet. Han förklarade också att socialtjänstens personal inte kunde genomföra transporten utan polishjälp då det fanns en missbruksproblematik och pojken inte förväntades följa med frivilligt. Det inre befälet meddelade att ärendet skulle föredras för vakthavande befäl i Skåne, eftersom det var denne som beslutade om den resurs som behövde användas vid handräckningen. Det vakthavande befälet hade en avvikande uppfattning om ärendet och menade att det inte var en polisiär fråga eftersom det inte hade kommit fram att pojken skulle vara våldsbenägen. Ärendet faxades därefter till vakthavande befäl som noterade att ärendet avslutats och informerade AA.

Måndagen den 4 mars 2013 inkom en ny begäran om handräckning till Polismyndigheten i Blekinge län. Grunden för begäran var densamma som tidigare, med tillägget att pojken befann sig hos sin far. Inre befäl i Blekinge beviljade begäran och en resurs från närpolisen i Blekinge avsattes för att genomföra handräckningen. Omhändertagandet och transporten till ungdomshemmet gick lugnt till.

Polismyndigheten redovisade därefter följande bedömning.

Handräckning

En begäran om handräckning innebär att polisens befogenheter att använda våld bedöms som nödvändiga. En begäran om handräckning bör därför bli aktuell först då det finns grundad anledning att anta att användande av tvångsbefogenheter är påkallade för att åtgärden ska kunna genomföras. Handräckning bör därför endast begäras i undantagsfall och inte som en rutinåtgärd.

Det är polismyndighetens uppfattning att polisen är skyldig att utföra en begärd handräckning under förutsättning att den sökande myndigheten har befogenhet att begära hjälp samt att polisen har befogenhet att utföra handräckningen. En begäran ska prövas endast utifrån formella grunder. Om en handräckning har blivit beviljad ska den utföras om inte de formella förutsättningarna har ändrats. Polismyndigheten avgör dock tidpunkten när handräckningen ska genomföras.

Polismyndighetens uppfattning är att beslutsfattare inom polisen inte har någon möjlighet att göra en materiell prövning. Den materiella prövningen är helt och hållet ett ansvar för den begärande myndigheten. En materiell prövning torde heller inte kunna ingå som en indirekt del i den formella prövningen.

Om beslutsfattare inom polisen anser att en handräckning inte behövs eller är olämplig är det polismyndighetens uppfattning att den begärande myndigheten kan uppmärksammas på detta. Detta för att beslutet om att lämna in en begäran om handräckning ska kunna omprövas av den begärande myndigheten. Om en omprövning inte sker är polisen nödgad att utföra handräckningen. Däremot kan polismyndigheten i efterhand påtala den upplevda oriktigheten i begäran, t.ex. genom att skriva en avvikelserapportering.

Bedömning

Under lördagen beslutade vakthavande befäl att ärendet skulle avslutas utan att handräckningen var verkställd. Polismyndigheten ställer sig tveksam till grunderna för detta beslut. Polismyndigheten utgår ifrån att Polismyndigheten i Skåne i sitt yttrande kommer att redogöra för grunderna för beslutet.

Under måndagen bifölls den nya handräckningsbegäran som inkom. Beslutet antecknades i akten. En lokal polisresurs avsattes för uppdraget och uppdraget slutfördes. Polismyndigheten bedömer att handläggningen under måndagen varit utan anmärkning.

Polismyndigheten i Skåne

Till polismyndighetens yttrande var bl.a. fogat en redogörelse från polismästaren CC, chef för polismyndighetens länsoperativa avdelning.

I redogörelsen angavs bl.a. följande.

Pojken hade tagit sig till föräldrahemmet frivilligt och motsatte sig inte att bli förd till ett ungdomshem. Nämnden hade vidare uppgett att man aldrig haft något problem med pojken på så sätt att våld behövt användas. Det fanns således flera omständigheter i ärendet som gav polisen anledning att diskutera omfattningen av handräckningen med nämnden.

DD, det vakthavande befäl som tjänstgjorde när ärendet hanterades den 2 mars, har inte underlåtit att verkställa handräckningen. Han biföll begäran om handräckning i

form av biträde på plats när pojken skulle omhändertas. Detta avvisades dock av nämndens ordförande som klargjorde att socialtjänsten inte tänkte delta i själva omhändertagandet och att polisen hade skyldighet att utföra handräckningen genom att utföra transporten.

DD:s agerande syftade till att i största möjliga mån lindra utsattheten för pojken och att skapa bästa möjliga stöd för denne i samband med att han omhändertogs. Ledningen för länsoperativa avdelningen ställer sig bakom de beslut som DD fattade i ärendet.

Polismyndigheten (tf. länspolismästaren EE) anförde bl.a. följande.

En polismyndighet ska bistå med handräckning om det framställs en begäran från någon av de aktörer som har rätt att göra en sådan. Uttalanden av JO (JO 1981/82 s. 172 och 1999/2000 s. 261) ger dock en polismyndighet utrymme att ifrågasätta den formella grunden för en begäran om handräckning i samband med att framställan görs. Bestämmelsen i 43 § 2 LVU utgör därmed inget hinder för en polismyndighet att föra en diskussion om lämpligheten av en handräckning med den som begärt den.

Polismyndigheten redovisade härefter följande bedömning.

Polismyndigheten hänvisar [...] till den bedömning och till de resonemang som leder fram till de redovisade slutsatserna som framförts från länsoperativa avdelningen och ansluter sig till de slutsatser som redovisats där.

I detta sammanhang bör lyftas fram att Polismyndigheten i Skåne sedan en längre tid arbetat med att föra en kontinuerlig dialog med de aktörer som har rätt att kräva att polisen bistår med handräckning om hur en handräckning bör genomföras. Redan från det att det arbetet påbörjades har polismyndigheten varit tydlig med att syftet varit att öka förutsättningarna för att kunna bemöta enskilda på ett korrekt och respektfullt sätt. Det har också varit en målsättning att ordna transporter för enskilda på ett sätt som bäst tillvaratar den enskildes intressen och behov inom ramen för gällande lagstiftning och befintliga resurser. Mot den bakgrunden har Polismyndigheten i Skåne träffat en rad olika avtal med olika aktörer för att skapa ett så bra bemötande av enskilda som möjligt i handräckningssituationer. [— —]

Anmälaren

AA vidhöll att Polismyndigheten i Skåne inte fullföljt sina åligganden och anförde bl.a. följande.

Socialtjänstens personal gjorde utifrån sin kännedom om pojken och den kunskap som fanns vid tillfället en bedömning av hans situation och riskerna vid omhändertagandet. Denna professionella bedömning låg till grund för begäran om handräckning. Socialtjänsten strävar alltid efter att medverka med personal som är känd för den berörde. Ibland bedöms dock situationen vara så akut att en snabb åtgärd prioriteras framför socialtjänstens medverkan. Frånvaron av företrädare för socialtjänsten medför inte heller att polismyndigheten kan avstå från att genomföra handräckningen.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 43 § 2 LVU ska polismyndigheten lämna biträde för att, på begäran av socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat, genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av LVU.

Av tidigare JO-beslut framgår bl.a. följande.

En polismyndighet bör endast anlitas för en handräckningsåtgärd om det finns grundad anledning att anta att det tvång som polisen har rätt att använda vid en handräckning är nödvändigt för att åtgärden ska kunna genomföras. Det bör inte förekomma att polisen mer eller mindre rutinmässigt anlitas för transport av personer som vårdas med stöd av en tvångslagstiftning. Att polis anlitas bör således vara en nödfallsåtgärd (se JO 1981/82 s. 172, särskilt s. 181 och JO:s beslut den 21 januari 2011, dnr 3625-2009). Denna fråga har också behandlats i flera lagstiftningsärenden (se bl.a. prop. 1979/80:1 s. 364 och 603 samt prop. 1996/97:175 s. 75).

En begäran om att polisen medverkar för att verkställa ett beslut enligt LVU bör inte göras om det inte kan antas att den unge själv eller hans eller hennes föräldrar, genom att avvika eller på annat sätt, avser att förhindra eller försvåra genomförandet av beslutet (se JO 1981/82 s. 172, särskilt s. 182).

När det gäller att flytta den som har omhändertagits för samhällsvård från ett fosterhem till ett annat eller till en institution har polishandräckning ansetts mindre ofta vara nödvändig. Det kan dock även i dessa fall finnas situationer där polisens biträde behövs för att genomföra beslutet. (Se JO 1981/82 s. 172, särskilt s. 182, och JO:s beslut den 8 februari 2010, dnr 3134-2009.)

En polismyndighets prövning av en begäran om handräckning är av formell karaktär. Det är alltså inte polismyndighetens sak att pröva behovet eller lämpligheten av handräckningen, och polismyndigheten kan inte på en sådan grund vägra att ge sitt bistånd. Om polismyndigheten anser att behovet eller lämpligheten av den begärda åtgärden kan ifrågasättas, är det naturligtvis lämpligt att den myndighet som har gjort framställan uppmärksammas på detta så att frågan där kan tas upp till omprövning. (Se JO 1981/82 s. 172, särskilt s. 183 och Rikspolisstyrelsens tillsynsrapport 2013:9 Polismyndigheternas handläggning av ärenden om handräckning och vissa tvångsåtgärder.)

När polismyndigheten biträder med handräckning har den myndighet som gjort begäran kvar det övergripande ansvaret för den person åtgärden avser. Som regel bör därför en företrädare för den sistnämnda myndigheten närvara när handräckningen genomförs (se bl.a. JO 1999/2000 s. 261 och JO 1999/2000 s. 270, som gällde begäran om handräckning enligt LVU).

Förutsättningarna och formerna för polismyndighetens biträde med handräckning behandlas utförligt i betänkandet Transporter av frihetsberövade (SOU 2011:7

s. 377 f.). Förslagen har ännu inte lett till lagstiftning, utan bereds inom Regeringskansliet.

Bedömning

Polismyndigheten har enligt gällande lagstiftning en skyldighet att i olika situationer bistå andra myndigheter med handräckning. Det är inte polismyndighetens sak att ta ställning till behovet av en begärd handräckning. Polismyndigheten kan inte heller ställa upp villkor för att godkänna och genomföra handräckningen. Däremot kan det i vissa situationer vara lämpligt – som Polismyndigheten i Blekinge län varit inne på – att polismyndigheten tar kontakt med den myndighet som har begärt åtgärden och diskuterar eventuella frågetecken när det gäller behovet av en handräckning eller dess genomförande. Om den sistnämnda myndigheten vidhåller sin begäran och de formella förutsättningarna är uppfyllda är polismyndigheten dock skyldig att lämna sitt biträde.

I det nu aktuella fallet hade socialtjänsten begärt polismyndighetens biträde för att verkställa ett beslut om omedelbart omhändertagande och föra en 15-årig pojke till ett ungdomshem. Enligt vad anmälaren uppgett, och som även framgår av yttrandet från Polismyndigheten i Blekinge län, hade socialtjänsten gjort en riskbedömning som utmynnat i att polisens särskilda befogenheter att använda våld kunde komma att behövas för att genomföra handräckningen. Polismyndigheten i Skåne ifrågasatte denna bedömning.

Det fanns i och för sig inget att invända mot att polismyndigheten diskuterade handräckningens genomförande med socialtjänsten. Det hade också varit möjligt att ta upp frågan om en omprövning av begäran om handräckning. Det var dock upp till socialtjänsten att avgöra i vilken omfattning polisens medverkan behövdes. Det har inte kommit fram något annat än att de formella förutsättningarna för polismyndighetens skyldighet att lämna biträde med handräckningen var uppfyllda. Det var därför fel av Polismyndigheten i Skåne att inte utföra den begärda åtgärden.

Det sätt som Polismyndigheten i Skåne agerade på medförde att omhändertagandet av pojken fördröjdes. Socialtjänsten hade bedömt att pojken snarast möjligt behövde komma till ungdomshemmet. Fördröjningen innebar därmed en risk för att pojken skulle komma till skada. Polismyndigheten i Skåne ska kritiseras för den felaktiga hanteringen. Det finns dock inte skäl att rikta kritik mot Polismyndigheten i Blekinge län.

En grundläggande förutsättning för att systemet med handräckning ska fungera är att den myndighet som begär handräckning inte missbrukar eller överutnyttjar möjligheten. För att undvika misstro och för att säkerställa en effektiv och ändamålsenlig hantering av handräckningsärenden är det av stor betydelse att myndigheterna samverkar och för en kontinuerlig dialog om bl.a. sina respektive förutsättningar och om de rutiner man bör följa (jfr SOU 2011:7 s. 401 f.). Vid en sådan samverkan finns möjlighet att på ett konstruktivt sätt föra fram både generella synpunkter och konkreta exempel på ärenden där samarbetet fungerat mindre bra. Ett sådant

arbetssätt ökar förutsättningarna för lösningar i samförstånd och bör också kunna leda till en ökad kunskap om ansvarsfördelningen mellan polisen och den begärande myndigheten samt om de regler i övrigt som gäller vid handräckning.

Jag har denna dag fattat ytterligare ett beslut som gäller polisens hantering av en handräckningsbegäran (dnr 273-2013).